

Ontwerp voor opiniestuk in DM 30.04.10 (niet gepubliceerde versie)

Kerk in ongenade

In de roman *Disgrace* van J.M. Coetzee wordt een kortstondige relatie tussen een blanke professor literatuur en een zwarte studentin de aanleiding voor zijn oneervol ontslag uit de universiteit, volgens hem totaal ten onrechte. Toch lijkt hij op de duur schuld te aanvaarden en komt hij tot een soort boetedoening. Het is geen vrolijke roman. Wat de roman zo interessant maakt, is dat Coetzee dit 'fait divers' op zo'n manier bekijkt dat de diepere problemen van de (Zuidafrikaanse) maatschappij aan de oppervlakte komen. De *disgrace* van Mgr. Van Gheluwe kan eveneens aanleiding zijn tot een gelijkaardige, enigszins afstandelijke reflectie die morele veroordeling van zijn daden en meevoelen met het (de) slachtoffer(s) niet uitsluit. Reflectie niet alleen over hoe het nu verder moet of niet moet met de Katholieke Kerk, maar ook over wat deze daad en de reacties erop reveleren over de maatschappij waarvan die Kerk tenslotte een deel is.

Die reflectie is in deze krant al begonnen met de bespreking van een analyse van Ian Buruma (DM 03-04-2010, De Gedachte). In de Kerk gaat het nog altijd om de voorbijgestreefde dominantie van de man, een paternalisme, met al wat dat impliceert, zoals geslotenheid, partijdigheid, zwijgplicht enz. Buruma wijst op een grondige verandering, sinds de jaren zestig en zeventig, van onze maatschappij door de veranderde status van vrouwen en kinderen. De meeste instellingen hebben zich daaraan aangepast, gewillig of onwillig. Bij de Kerk lijkt dat bijzonder moeilijk, zonet onmogelijk, gezien de band tussen hiërarchie en celibatair priesterschap. Zelfs pausen en kardinalen kunnen er echter volgens Buruma niet meer onderuit dat de emancipatie van de vrouw en de bescherming van het kind onontkoombare verworvenheden zijn. Wie nu daartegen zondigt, roept onherroepelijk *disgrace* over zich af. En dat geldt zelfs retrospectief: ook wanneer men intussen zijn leven heeft gebeterd, kan men ter verantwoording worden geroepen voor het verleden, zoals momenteel blijkt in Groot-Brittannië waar de stad Birmingham (en binnenkort andere steden?) miljoenen ponden dreigen te moeten betalen voor het stiekem weigeren van *equal pay* voor mannen en vrouwen in stadsdiensten.

Wat de Katholieke Kerk betreft, is de situatie wel bijzonder ironisch én tragisch. De feiten van kindermisbruik waarvoor ze ter verantwoording wordt geroepen dateren meestal – zo veronderstel ik toch - niet uit de tijd van de triomfalistische Kerk van vóór het concilie. Integendeel, zij situeren zich precies in een periode waarin de Kerk haar greep op de maatschappij én op haar eigen leden verliest, en ook intern in grote verwarring zit. Kort na het concilie begint de gestadige en versnellende uittocht van gelovigen én priesters. De Kerk verliest de greep op al haar maatschappelijke organisaties. Symptomatisch is de stelselmatige uitbanning van het label ‘katholiek’. De Kerk verliest haar invloed in de media, ze verliest alle veldslagen inzake ethische wetgeving. Ze is zelfs niet meer in staat in vele van haar eigen scholen een godsdienstonderricht die naam waardig te organiseren. In geen ander bedrijf of organisatie is de ongehoorzaamheid en interne obstructie zo groot. Katholiek wordt iets waarmee ‘een normale mens’ liever niet geassocieerd wordt. En toch blijft tegen alle evidentie in het beeld overeind van de Kerk als een machtige, perfide organisatie die moet worden vernietigd. De Kerk wekt, ondanks haar ongelooflijke zwakte, enorme afkeer en haat op. Wat nu gebeurt, lijkt als van de hemel gezonden: de genadeslag is toegediend.

De *disgrace* van Van Gheluwe versterkt alleen maar de ongenade waarin de Kerk al gevallen was. En die ongenade leert iets, ook over de maatschappij waarin die Kerk opereert. Dat lijkt ook de richting waarin Buruma denkt. Hij wijst niet alleen op een *out of tune* zijn van de Kerk als mannenbastion met de nieuwe houdingen tegenover vrouw en kind. Hij wijst bijvoorbeeld ook op het ontstaan van “een nieuw soort puritanisme”, van nieuwe taboes betreffende *sexual harassment* en kindermisbruik. Het gaat om echte taboes: de doorbrekingen zijn onvergeeflijk, in tegenstelling met (de meeste) zonden; hier is geen schipperen mogelijk, en als dat toch gebeurt, is het schijnheiligheid en omerta. In Buruma’s lijn verder denkend, komen we tot opmerkelijke inzichten. Wanneer met name op seksueel gebied alles mag, wanneer niets nog kwaad is, dan zet het kwaad zich vast op één punt, dat een absoluut taboe wordt, ook al is het – zoals typisch bij taboes - in zekere zin een willekeurig punt. Waarom is *sexual harassment* zoveel erger dan andere dingen? Omdat het het sensitieve punt is waarop onze ultieme idealen, vrijheid en gelijkheid, met voeten worden getreden? Waarom is kindermisbruik zo absoluut erg? Omdat kinderen in een echt proletarische maatschappij zoals de onze het enige zijn waarvoor we eventueel nog zouden willen sterven? Sodomasochisme, ‘gang bang’ seks, welke vorm van seks ook: het gaat om amorele spelletjes, waarbij men elkaar natuurlijk geen pijn mag doen, althans niet zonder

toestemming. Kinderen moet men vroeg genoeg de geneugten van onderling seksueel vermaak leren smaken, natuurlijk op veilige manier. Pornografie is de gewoonste zaak van de wereld en overspoelt met haar beelden alle media. Alleen kinderporno, zelfs het bekijken van beelden ervan privé, is absoluut verboden, en wordt publiek streng bestraft. Op een paar taboes na lijkt seks een onschuldige, vrolijke bezigheid, zoals goed eten en drinken. Dat is natuurlijk een leugen. Dat er een donkere kant is aan seks die zich ook elders demonstreert, dat hoeven we onszelf niet toe te geven als we paternalistische instanties als boosdoeners kunnen aanwijzen. Ook als de Kerk, met of zonder celibaat, er niet meer zal zijn, zal er kindermisbruik blijven. Alleen al omdat er families blijven. Moeten die niet ook met de vinger gewezen en uitgeroeid?

Dat ook instituties die een ideaal uitdragen tegelijk menselijke al te menselijke constructies zijn, dat instituties verankerd in symbolen zich niet zonder meer aan de veranderde zeden kunnen aanpassen – dat zijn zaken die blijkbaar niet te verteren zijn. Zij dwarsbomen het heersende verlangen naar een wereld waarin alles gelijk, in orde en perfect is. Dat verlangen wordt nochtans in opeenvolgende golven van verbijstering telkens weer met nieuwe crisissen geconfronteerd. Het ongenoegen dat zo blijft sluimeren, concentreert zich telkens weer op één instantie die met alle zonden Israëls wordt beladen. De haat verspreidt zich als een aanstekelijk virus en richt zich niet op een aantal schuldigen, maar op de instelling als zodanig, zonder nuances. Ook het hele verleden van die instelling of van haar leiders wordt meedogenloos in discrediet gebracht, zoals bij een echtscheiding het hele vorige huwelijksleven wordt gediscrediteerd. Er ontstaat een gelegenheid om, via gedeelde afkeer, te tonen dat wij allemaal aan de goede kant staan, een paar onbegrijpelijke uitzonderingen niet te na gesproken. Samen eisen wij een verstrenging van maatregelen en wetten die het kwaad radicaal moeten uitsluiten of uitroeien. Wie enig begrip vraagt of zelfs maar probeert de zaak nuchter in te schatten, wordt medeschuldig verklaard (zoals de abt van Westvleteren). Wij zijn allen slachtoffers, we voelen ons allen bedrogen in onze droom van een gelijke, perfect vredelievende samenleving.

Herman De Dijn

Emeritus hoogleraar, filosoof, KULeuven